

HAL
open science

Kontsumitzaileen eta erabiltzaileen hizkuntzaz Ipar Euskal Herrian : adibide batzuk

Jean-Baptiste Coyos

► **To cite this version:**

Jean-Baptiste Coyos. Kontsumitzaileen eta erabiltzaileen hizkuntzaz Ipar Euskal Herrian : adibide batzuk. “ Euskara, kontsumoa eta hizkuntza eskubideak ” Euskaltzaindia - XIII. Jagon Jardunaldiak, Nov 2008, Bilbo, Espainia. artxibo-00344170v3

HAL Id: artxibo-00344170

<https://artxiker.ccsd.cnrs.fr/artxibo-00344170v3>

Submitted on 15 Sep 2009

HAL is a multi-disciplinary open access archive for the deposit and dissemination of scientific research documents, whether they are published or not. The documents may come from teaching and research institutions in France or abroad, or from public or private research centers.

L'archive ouverte pluridisciplinaire **HAL**, est destinée au dépôt et à la diffusion de documents scientifiques de niveau recherche, publiés ou non, émanant des établissements d'enseignement et de recherche français ou étrangers, des laboratoires publics ou privés.

KONTSUMITZAILEEN ETA ERABILTZAILAILEEN HIZKUNTZAZ IPAR EUSKAL HERRIAN : ADIBIDE BATZUK

Jean-Baptiste *Battitu* COYOS
jean-baptiste.coyos@wanadoo.fr

SARRERA

Euskaldunaren Almanaka-ren Belle Jardinière saltegi handia (1923)¹.

Hizkuntza baten bizindarra bere erabileran neurtzen da bereziki. Horri buruz hizkuntzaren lekua bizitza sozio-ekonomikoan adierazle garrantzitsu bat da, erran nahi baita ekoizpen eta kontsumo guneetan.

Ipar Euskal Herriko kasua hartuz adibide batzuk eman nahi nituzke, XIX. mendeko eta XX. mendeko hastepeneko euskararen erabilera berezi bat prentsan aipatuz, gaur egungo egoerari konparatu nahian. Aurkezpen hau Frantziako oraiko hizkuntza-legeriaren testuinguruan kokatuko dut, desorakatua kalifikatuko dudana hizkuntza-legeria.

1. EUSKARAREN PRESENTZIA KONTSUMOAN XIX. MENDEKO IPAR EUSKAL HERRIKO PRENTSAN : ALMANAKETAKO IRAGARKIAK

Zein izan ziren mendeen zehar euskararen erabilera areagotzeko eta indarberritzeko ekintzak kontsumoan ? Zein izan da euskararen presentzia, euskararen erabilera lehenago komunikazio tresnetan ?

¹ Jasone Salaberriak XIX. mendeko edo XX. mendeko hastapenaren dokumentu eskanerizatu horiek denak eman dizkit. Nire eskerrik beroenak agertu nahi dizkiot laguntzarengatik. Baionako Euskal Erakustokiko liburutegian kontsulta daitezke.

Euskararen historia sozialean sartzea litzateke hori eta alor zabal horretan ez naiz hemen ibiliko. Halere esperientzia interesgarri bat nahi nuke aipatu, Baionako almanaketako iragarkiena. 1848an argitaratzen da lehen aldikotz almanaka bat, Jean-Baptiste Etcheberry apaizaren eskutik (Díaz Noci : 35). Geroztik errepublikazaleek ere berenak argitaratuko dituzte, xuri eta gorrien arteko borroka prentsan bizi araziz. *Euskaldun Almanac edo onaren berria*, adibidez, bonapartista zen (Díaz Noci : 37).

OBIN tratulariaren etchea
J. NEYS, HAREN ONDOKOA
BAYONAN
 Lormand carricán, 5, lumeroan
YOSTEKO TRESNAC MOTA GUCIETARIC
 Aparailu holakoentzat, frantces, angles eta amerikano, egile hobeenen, mandatarri bakarra.
 Yosteko aparailuac famitientzat, dendari, chachtre, eta zapatarentzat.
 Prestoac hainitz aphaltuac pagamenduaren aisetasuna, ikhasteko manera urric.
 Molde berriko LISA-BURDINAC eta egun osoa berac berotzendirenac sos baten ikhatzarekin.
 KUTXIA AZKARAC Baudé gisan, ezinerviac eta beraciti obloimen eta suaren contra segurtatua.
 Velocipedes edo laster ibiltzeko firrilac, anglesac eta frantcesac molde guciataric; bi-arruda eta hirur arrodeta-koac, Budge, Howe, etc. Pagamenduarentzat aisetasuna.

SOCIÉTÉ GÉNÉRALE
Franciaco combertsoaren eta lanaren laguntzeko egina
FONDATUA 1864^{an}
SOCIETATEAREN CAPITALA : 120 millious
 Bureu principala Parisen : 64 eta 66, rue de Provence
BAYONACO BUREUA : RUE VAISSOT, 6
CHARLES LABORDE, BAYONACO DIRECTORA
 Societate yeneralac errecebitendu dirua conditione hautan :
 Diru paussatua galdeguin orduco bihurtua dena emaiten du ehuneco bat interes 1 %
 Borts urthetaco placatua den diruari ehuneco lau eta erdi 4 1/2 %
 Societate yeneralac pagatentu titulu frantces eta estranyer guzjen interesac.
 Gargatenda ere Bolsaco tituluen saltzias eta erositas.
BAYONACO RUREUAREN OPERACIONE PRINCIPALAC DIRA :
 Parisco bolsan eguin behar diren orden eguitias.
 Titulutan eguin behar diren operacioneac (chanyatcia, berritoea, etc.)
 Tituluen guaitatcias.
 Tituluen gainan diruaren emaitiaz.
 Tituluen interesen pagatias.
 Tirayen atheratzen diren tituluen somaren emaitiaz.
 Franciaco eta Estranyereco hiri principaletarac diruaren fornitias.
 Souscriptione gucietao emisionen eguitias.
 Societate Yeneralac saltzen du gastuic gabe Lyoneco, Ouesleco eta Esteo burdin biden obligacioneac, bai eta ere Banca Hypothekatua eta Lyoneco hiriac 1880^{an} emprantatu duen obligacioneac.

Escualdun Almanac edo egunari berria-ren Obin tresna merkataria (1884) eta *Almanaka Berria*-ren *Société générale* bankua (1885).

CAZENAVEN CHOCOLATA
BAPHOREZKO MEKANIKAN EGINA
BAYONAN
 PORTU-BERRIKO ARKA-AZPIETAN, 19, LUMEROAN
 Chocolataren usaya hedatu da toki gucietan; bainan yanari pare-gabeko hortan, maiz egiten diren nahasdurac hain dire tzarriac, nouu lauyer egizkoac baita osasunarentzat. CAZENAVEN ETCHEAN ez da holakorac, ceren goraki erraten ahal baita ez duela behinere abatzi gomericio hortan ekharri behar den zuentasuna. Hortakotzat CAZENAVEN CHOCOLATA nahitua da Francian bai eta ere herri arrotzetan.
 Kautsitzen da gomericio etche gehienetan eta Parisen, Corcelleten etchean, Palais-Royal, 104, lumeroan.

YOSTECO MACHINAC
EGIEZCO "Singer"
SINGER Compainiac abisatzen du, baduela **DONIBANEN, P. CAZEAUX** baitan, bere **YOSTECO MACHINA** famatuen depota bat.
 Machina horiec, baster gucietan yabalduac, yustuki estimatuac dire egiten duten lanaren fintasunas eta errechitasunas.
 P. CAZEAUX da bakharric **DONIBANEN** Compainia *Singer-en* encargatua.

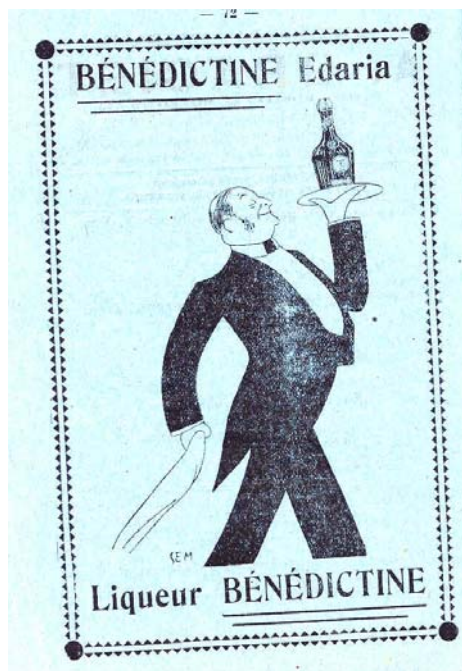
Escualdun Almanac edo egunari berria-ren Casenave txokolategia (1884) eta *Almanaka Berria*-ren Singer josteko mekanika (1885).

Almanaka horiek urtekariak ziren, euskara hutsez. Efemeride, laborariendako aholku, ipuin, historia labor eta ere publizitate edukitzen zituzten, besteak beste. 1884ko *Escualdun Almanac edo egunari berria* almanakak adibidez 42 orrialde baditu, horietatik 7 publizitatez. 1885eko *Almanaka Berria*-k 64 orrialde ditu, horietatik 7 orrialde gehi azpiko orria iragarkiz.

Almanaka Berria-ren « Ameriketaco Pacabot eta Bapurren compainia yenerala » (1885) eta Eskualdunaren Almanaka-ren Arnaud Louis espartin egileak (1923).

Iragargi horiek euskara hutsez ziren batez ere, bainan batzuk frantsesarekin nahasiak :

Ikus Eskualdun Onaren Almanaka-ren Pharmacie Moderne (1907) eta Bénédictine edaria (1911), edo Eskualdunaren Almanakaren Belle Jardinière (1923), gorago.

Oraiko egoerari konparatuz, ikusiz gaur egungo euskarazko publizitatea murrizta dela Iparraldean (ikus 3. atala), zer suposa ote genezakeen ? Orduan jendea euskaldunago zela edo bederen orduko euskal irakurleagoa oraingoa baino handiago zela.

2. FRANTZIAKO HIZKUNTZA-LEGERIA DESOREKATUA ETA KONTSUMITZAILEAK : HIZKUNTZA-ESKUBIDERIK EZ, FRANTSESDUNENTZAT EZ EZIK

Euskararen gaur egunko egoera ulertzeko indarrean dagoen hizkuntza-legeria kontuan hartu behar dugu, besteak beste. Gure aztergaiari lotuak diren legezko testu denak ez ditugu apaituko hemen². Azpimarratu behar da Frantziako hizkuntzek berezko legerik ez dutela, frantsesak ez ezik. Indarrean den hizkuntza-legeria hori desorekatua da. Eskualdeetako hizkuntzak ez ditu aterpetzen.

Aipatzeko den lehen testua 1789ko Gizakiaren eta Herritarren Eskubideei buruzko Adierazpena da. Bere 11. artikuluan « herritar orok askatasunez hitz egin, idatz eta inprima dezake » baieztazen du. Testuak hizkuntza aipatzen ez zuela ohartzen da. XX. mendeko bukaeran legeriak hizkuntza-alorra finkatuko du, 1992an, legebiltzarrean emendakin hori eginez konstituzioaren 2. artikuluari : « Errepublikaren hizkuntza frantsesa da ». 2008ko uztailean azken emendakina eman diote konstituzioaren 75. artikuluari, lurralde-kolektibitatei buruzkoa denari : « Eskualdeetako hizkuntzak Frantziako ondare dira ».³ Konstituzioak lehen aldikoz frantses eskualdeetako hizkuntzak aipatzen ditu. Urrats bat dela erran dezakegu, baina egiazko aurrerapena den ala ez errateko ez da erraza. Emendakin horrek hizkuntzak ondareztat hartzen baititu, iduri luke bizigabeko ondasun immaterialtzat eta ez eguneroko komunikazio tresna gisa kontsideratzen dituela. Onarpena sinbolikoa da, zehaztapen konkreturik eskaintzen ez lukeela. Geroak erranen du.

Konstituzioatik at, zuzenbidea eta kontsumoa aztertu nahi ditugunean, testu garrantzitsuena 1994ko Frantsesaren erabilerari buruzko legea da (« *Loi relative à l'usage de la langue française* », Toubon legea). Bere lehen artikulua adierazten du : « Frantsesa, Konstituzioaren aginduz Errepublikaren hizkuntza dena, Frantziaren nortasuna eta ondarearen oinarritzko osagaia ere bada. Horixe da hezkuntzaren, garraioaren, trukeen eta zerbitzu publikoen hizkuntza (...) ». Ondotik 14 artikulun zehar legeak frantsesari beharrezkotasuna eta bakartasuna ematen dizkio, kontsumoaren egoera eta alor desberdinetan, dokumentu, jarraikibide, iragarki, argitalpen, gertakari mota denetarik aipatuz. Ez ditugu hemen zerrendatuko. 16. eta 17. artikuluetan, arau hoiien hausteko zigorrak zehaztu dira.

Halere 21. artikulua dio : « Lege honen xedapenak aplikagarriak dira, Frantziako erregioetako hizkuntzen legeriari eta araudiei kalterik egin gabe, eta ez dira haien erabileraren aurkakoak ». Jakinez kontsumoan hizkuntza hoiien erabileraren alde legerik ez dela, frantsesa da legezko hizkuntza gizarte-alor horretan.

Indarrean den legeriarengatik, hiztun multzoen eskubide kolektiboak onargaitzak dira, hiritarren berdintasunagatik (konstituzioko 1. artikulua). Eskualdeetako hizkuntzen erabilera publikoa ezin onartua da 2. artikulua emendakin berriarengatik. Hizkuntzen lurraldetasuna onartezian da ere, errerepublikaren batasunaren aurka baitoala (konstituzioaren 1. artikulua). Hau da Kontseilu Konstituzionalak egin zuen konstituzioaren lehen bi artikuluen eta Frantsesaren erabilerari buruzko legearen irakurketa 1999an, erranez Frantziak Eskualdeetako edo Eremu Urriko Hizkuntzen Europako Gutuna berretsi ezin zuela. Hiru kontzeptu horiek, hiztun multzoen eskubide kolektiboarena, hizkuntzen lurraldetasunarena eta eskualdeetako hizkuntzen erabilera publikoarena baztertu ditu. Era batez norbanakoen eskubideak zainduak dira, baina alor pribatu eta hurbilean bakarrik. Bizi publikoan ez, frantsesdunentzat bakarrik. Hizkuntza-eskubiderik ez da Frantziako eskualdeetako hizkuntzen kasuan.

² Euskaltzaindiak bere *Hizkuntza-zuzenbidea. Testu bilduma euskaraz* liburuan nazioarteko, Europako, Espainiako eta Frantziako hizkuntza-legeriaren laburpen esanguratsuenak euskaratu ditu. Testu honetan bere itzulpenak erabilten ditut.

³ « *Les langues régionales appartiennent au patrimoine de la France* » (article 40 de la loi constitutionnelle n° 2008-724 du 23 juillet 2008).

Beraz kontsumo eremuan erran dezakegu euskararen alde gehiago egin daitekeela Ipar Euskal Herrian, baina Frantziako zuzenbidearen arabera frantsesa erabiliz euskararen ondoan.

3. GAUR EGUNGO EUSKARAREN ESKAINTZA KONTSUMOAN – ADIBIDE BATZUK

Orotarat Ipar Euskal Herrian euskararen presentzia ahula da kontsumoan. Halere, xehetasunetan sartuko bagina panorama osoa ematea luzeegi litzateke. Beraz adibide batzuk baizik ez ditut emanen hemen.

3.1. Zerbitzuak eta merkataritza : SNCF, bankuak, saltegiak, norabide

Bada orain urte batzuk Demoak euskaltzale talde kontestatzaileak **SNCF tren konpania** euskaldundu nahi duela, euskara Iparraldeko geltokietan sar dadila bederen. 17 ekintza eginak dituzte, poliziak 55 pertsona polizia-etxera eramanak ditu, zigorrak metatu dira. Baina, azkenean, SNCFak ez du deus egin eta orain duela gutxi eraberritu duten Baionako geltikoan ingelesa eta gaztelania sartuak dira. Euskara ez.

Bankuak Banketxeek txeke-liburuxka elebidunak eskaintzen dituzte. Baina ez dute sistematikoki proposatzen eta euskaltzaleek ez ezik bezeroek ez dituzte horiek eskatzen, ez baitakite badirela ere. Ohizkoenean, euskaraz idatziak diren txekeak onartuak dira, Iparralde osoan bederen. Bainan ez da sistematikoa. Kutxa automatiko batzuetan mezuak bi hizkuntzetan dira.

Relevé d'identité bancaire-IBAN

Crédit Mutuel
CCM BAYONNE CENTRE
Tel 05-59-29-05-60
5 RUE DU 49EME
64100 BAYONNE

Identifiant national de compte bancaire - RIB

Bankuaren Kodea Code Banque	Bulegoaren Kodea Code Guichet	Kontuaren Zenbakia Numéro de Compte	B.O. rangakoa Clé RIB	Helbideratzea Domiciliation
15999	02277	00055405501	19	CCM BAYONNE CENTRE

Identifiant international de compte bancaire
IBAN (international Bank Account number)

FR76	1599	9022	7700	0554	0550	119
------	------	------	------	------	------	-----

KONTUAREN TITULARRA
ACCOUNT OWNER

ELIZABERRIKO GAU ESKOLA
CZ M LAPEQUE
MAISON BORDA
QUARTIER ELIZABERRI
64690 MOUGUERRE

BIC (Bank Identification Code)
CMCIFR2A

Emateko orriak hasi zure kontuko jaulgizten eta sartzen helbideratze zure erreferentziak behar dituenari. Gisa horretan, eragiketa horiek okerrik eta berarik gabe eginen dira.
This statement is intended to be delivered, to those of your creditors or debtors who have transactions posted to account (credit, transfers, payments, etc....)

Crédit Mutuel-en bankuaren nortasun-laburpena.

Saltegiak Supermerkatu eta hipermerkatu batzuek seinaletika elebiduna erabilten dute barneko bideetan, eta ez besterik, ez produktuen etiketetan adibidez. Ordainlekuan nehork ez du euskara erabilten, ez eta ere ahozko abisuetan. Denda hoietan euskara hizkuntza idatzia izan daitekeela baina ahozko hizkuntza ez dela erran genezake.

3.2. Prentsa :

Ikus dezagun orain zer den euskararen lekua gaur egungo prentsako iragarkietan Ipar Euskal Herrian⁴. *Sud-Ouest* Bordeleko monopolia zuen egunkariak ez du bat ere euskara erabilten. *Berria* egunkaria ez dugu aipatuko, Hegoaldean argitaratua baita, ez ere *Argia*

⁴ Euskal Herri osoa kontuan hartuz Iñigo Fernández Ostolazak bere 2008ko « Euskarazko hedabideak eta publizitatea » artikuluan jakinarazten du : « (...) hausnarketa oso gutxi topatu dut haren inguruan (...) ez bada Euskarazko Kazetaritzaren I. Kongresuan, „Publizitatea: Dirun iturria eta sormen lana“ izenburupean antolatu zen mahai-inguruan, orain dela hiruzpalau urte (...). Edozein kasutan, albiste eta hausnarketa gutxi argitaratu da azken urteotan „euskarazko hedabideak eta publizitatea“ gaiaren inguruan » : 63.

astekaria eta holakorik arrazoi berdinarengatik. Beraz *Le journal du Pays Basque* egunkariari eta *Herria* astekariari interesatuko gatzazkie.

Noski, irakurleago euskalduna tixi-txikia da Ipar Euskal Herrian eta beraz euskarazko publizitateak jende gutxi ukitzen du⁵.

Herria astekaria euskara hutsez idatzia da. Bere zortzi orrialdeetan publizitate gutxi baditu. Euskaraz dira, frantsesarekin nahasia batzutan eta tamaina txikikoak. Batzutan enpresa pribatuen publizitatea agertzen dela ohartu behar da.

Juankar-ren poesia ez baita bakarrik herriengoa baizik baizik gainera baita ibiltari guziena, bere ikuspegi zorrizaren biltzar, hori gure pean mila puskatxotan. Alvaro Mundiciaren "en trompe l'oeil" margoan detale berriekin batera, Aralar eta Urusako mendia gaitetan dabilan Andreez Garmentariaren boz nahimen haundiararen baina, mundu fragmentarioa bat asmarazi digu, jakinez oinarritzea eta hori, malte dugun toki batean nahi gurek lau izan, bortatuak gaitara urran egotera. Desilustioak, errotzioak... ihesak, gordetzeak... deklaratiboak... hitzok... sabelaren finetan, mara dugunaren gehiago zortzi berriak dituzte. Gure izatea bikoiztasunez bete delakotz ("sortzea"/"hiltzea", "omatez-gizone", "misa-atezina", "amodio-herri") bere errepetik trauma asko agertzen digu, baina asma ditiake ere Juankarrek nahiko lukeela sendimendu xuxuratuaren erakia itxilean murriztea eta bere ohean zori miti gaitzaleraren ohantza bat aurkitu, berarekin mugatu gaitzek hegalakada l'brez biltzeko.

Juankar Mugaritzaren euskarariko engaiamendua sentitu dugu ere, meatzari batek bezala, lur barmetik jalarazten dituen hari bibearen pare, sakonki ikertutako hiz ahozatu bazu bere olerkieren non nahi eskaintzen baiziduzte. **Auxtin Zamora**

BERTSULARI XAPELKETA

Odei Barroso la Miran Arretxe bi lehena

Urratsez urratse bertulari xapelketa herriaren da finalaren ateraino joan den jantziaren Ur-diarben izan den saxon kanporaketarekin. Aro txarra izan ahalik berrehun bat bertulari hartu dute saxon giro oso onetan. Aro berriaren sei bertulari horien, lanak ohiartzeko Ramuzo Cheryren gidaritza-peak. Kartze-lako gaia aldi hurrin hau zuten: "Nahiz eta aberatza ziren, egiazki eskase dazur hori ezin duzu ukatu". Bukiaren sailkapena hauxe zen: 1º) Odei Barroso 318,5 puntuarekin, 2º) Miran Arretxe 309 p. 3º) Iñaki Eremundegi 302,5 p. 4º) Eneitz Zabaleta 298,5 p. 5º) Kridine Xezarrena 295 p. 6º) Eñihiz Zeñala 293,5 p. Azpazaren 1ean, aratsideko Setan, jokatu den finalako zortzikotea honela osatu da, ez ukan puntuen araberainan alfabetiko ordenan: Karlos Azpurua, Miran Arretxe, Amets Arzallus, Madalen Arzallus, Odei Barroso, Susai Oñina, Eñihiz Eremundegi eta Xumai Murua. Chiar hau egin gabe ezin da utzi Eñihiz Eremundegi eta Mixel Aro Xalbador-ek pundi kopuru bere izan duela saxonitza horietan bainan epaileen postuan eta arauan arabera lehen izendatuta dala finalera. Gaitzuko dut erretze nahi gaitzalerentzat finala alizin baizalduko ahala izanen dela 22 sutorian tokian berain behar beharrezkoak da emakia atonek telefono haurtara dehar: 0559540786. Ongi etori oraidan bertulari xapelketa guzuz.

Eñihiz Eremundegi kantuz

peinture/vitreerie/papiers peints
revêtements sols et murs
étanchéité façades

Tindatzaileak

MARTIN IRAZOQUY

JEAN-PIERRE IRIBAREN-en
segida harturik

"Kaillardoenena" - 64210 AHETZE
Tel. 05 59 41 99 02

Martin Irazoquy tindatzailearena (*Herria*, 2008/11/06, 2890. zbk.)

EGUI ET A BIHAR

ARO HITSA

Duela zenbait denbora jadanik hedatu zen solasa eta ora sua bertze pitu da hor gairdi. Frantziar bama baitira 115 aro-keragui, noiz nun nolako aro izanen den eraitzen dutenak. 70 segurki alde bat zerratuko omen dira aramodaketa zabal baten estakurutan. Ez berehala bainan emeki emeki, zozzi edo zortzi urte barmen, eta langilerik kanpo ezazari gabe, bakarrak erretretatzen joanen direnak erditzeko.

Egun hotan, bazterrak kezatu dira horren gaitzerekin. Kartze-lako langile asko greban ere jartzi. Diote ikertegien sarea azkaru behar litakela izateko, gero eta munita handiagoa badutela sei herri. Arakasta ere arabanen. Aramodaketaren alde direnek erretretera gaurko egunean diren ornestasunekin ikertegi gutiago eta langile gutiago aski dela lan beraren egilego eta tresna berri aratro batzuen esker langile gaitzerekin ere lan hobea eginen dela berdin.

ETA ORAI ?

Banokoen hein bat azkar iratu dezaten, beste naz ekonomia guzuzaren kalte handitan itakela, gobernuak hartu dituzte neurri bereziak oratu dituzte deputatu eta zenakurrek. Eskuindatu eta "berdiki" alde agertuz, komunikatua kor-ta, sozialistek bozari ematen zutela, delako neurriak aras onak kausatzen ere, aras onak bainan halere eskasagoak ez zirela.

Eta orai beraz, nun gira? Espantui gutzi ber-tan, antzek errepikatzen ere bide onetik abiatuak griaia saltea handituzte ez izateko hor gairdi, orai artinokoen badela segurki aski! Bainan nehor ez hasik biziki hida geroan buruz eta halako sukur mintu bat berri hori... Bursia alidokor, batean kolpe guti ari, bestean tanpez behotiti... Bestalde, tangeti frangoten sendi

halako giro ilun aire bat. Nagusiak dudakor, inisurki ez hartu nahi. Lana azitza xuhurtzen ari lekuak segurki, lan-eskarian ausikia jadanik ere handixkoa zelarik... Hots, zerua aras gobernuak egotzi.

Hainbesteanerakin jakin da "Caisse d'Epargne" etxeak kolpez sei ehun milion euro gaitu zituela urtaroen berri, aski tratu oterrak egink egun hartan. Kasik bi aste joan dira holako berri hantzerin batera hedatu gabe bainan zokenean egin dute gutiago gaitu... Eta berri horako mail geroen ziren hiru aitzindak beren karguz utzi behar ukan dute!

BEHARRI HANDI...

Azen ontzeko, horra beste ixorfo bat untas usain txarra duena! Nicolas Sarkozy presidentek berak du atera pusati auzitegitari, baidi-eta gezurrez zikindua izan dela Pariseko asteak batean agertu artikulu baten gatik. Artikulu hori egina baitzuten berrietan batek noizgaitu jakina zuena, zer zen juze batek behin esalitu paper batzuetan. Paper horiek, esku idatizak omen hamazi uraz. "Behari Handi" edo "Renseignements Généraux" delako zerbitzu izalaren buru geroa izan den Yves Bertrand politikoa aitzindari ohiak. Hunek dio delako paperak bere "hota" batzu zirela, zontan ez batzen ezarria holako edo halako gaitu egi zela bainan egi zen ala ez legerai izalzen ahal zela bakarrik... "Hota" batzu beretat hartuak denboran eta beste nehor egin bala unisatze... Zer jakitiko ote den behari handi eta mihuz luze saltea nahasi horietan, honi geroak eraman du. Dena den, Sarkozy ez da bakarra kezatu dena delako artikularen gatik... Charles Pasqua barme-ministro otiia ere arunt hasarre da eta beste politikari batzu arunt urrut, honietan barme Lionel Jospin gobernuan izan zena oti urtez...

Disko berria plazaratu du Benito Lertbundi kantariak hamar kanturekin. Hamar kantustarik berdetari berrik dira, hitzez ala musikaz. Hamargarrena, albiz, Hapazanduz Jose Mendiagun "Kantuz". Diskoaren izenburua: "Hesa ulu zela".

Gerla zibileko krimenen aztertzaren kontra

Espaniar Auzitegi Nazionaleko prokuradoreak geldiarazi nahi du Batazar Garzonek gerta zibileko eta Frankoren dikadura garaiko krimenak ikertzeko asmoa: 1938ik 1952 urteak artean desagatu pertsonen azterrik aurkitzeko. Jadanik zenbait hiltzi-18-azterben hasiak ziretarik, Helegitea gorri dio auzitegiari erretze egialak ez duela horretako lanaren egileko eskubiderik. Zenbait abots entzun dira erailten ez direla gerla zibileko zauriak erretze ireki behar eta Frankismorean kontatuko zinezko inikizioa egin nahi duela epaileak. Aldiz, familiek lan horren egileto eskertzen dute berturen gogoa ez dadin aharntza izan. Euskal Herrian 12 mila pertsona badira desagaturik: 8650 EAE autonomia erkidegoan eta 3431 Nafarroan.

Lasa eta Zabalaren aldeko omenaldia

GALEK duela 25 urte bahitu, torturatu, eraili eta gisu bizian lurperatu zirean Lasa eta Zabalaren oromenoz. Tolosan egilekoa zen manifestaldia indarrez desegin du erantzuleak. Sei perloia arastatuak izan dira, zenbait ordu berantago asku utziak izan dira. Batazar Garzon Espaniako Auzitegi Nazionaleko epaileak agindua zuen manifestaldia debekatzea. 1995ean Lasa eta Zabalaren gorpuzikinak aurkitu eta Tolosara eraman zituztenean ere istilu handiak izan ziren, orduan ere omenaldia debekatu egin baluzen Errepublikar. Kritika gogorak entzuzker dituzte erretzaleak PSE eta PNV-ren kontra.

DUHALDE

ETXEGINTZA eta OBRA GUZIAK

64480 UZTARTITZE

TEL : 05 59 93 00 48
FAX : 05 59 93 23 94

Duhalde etxegintza enpresarena (*Herria*, 2008/10/23, 2978. zbk.)

Le journal du Pays Basque - *Euskal Herriko kazeta (Le JPB)* egunkari gazteak 12 orrialde gutxienez ditu, batzutan gehiago, eta honek ere iragarki gutxi ditu orotara. Horietatik batzuk euskaraz dira. Erran behar da egunkari hori frantsesez idatzia dela nagusiki.

⁵ 2006ko IV. inkesta soziolinguistikaren arabera lebidunak 51.800 dira Ipar Euskal Herrian (%22,5). I. Fernández Ostolaza dio : « 665.700 biztanle euskaldun dago Euskal Herrian. (...), ez dago -ez da inoiz izan- euskarazko telebista saio, irratsaio, aldizkari edo webgunerik 100.000 ikusle, entzule edo irakurle lortu duenik » : 64. Proporzio-eskala berdina balitz, 8.000 „ikusle, entzule“ baino gutiago lirateke Iparraldean.

Des résidus et des traces de mélanine ont été découverts dans des produits des compagnies Mengniu, Yili et Guangming, a déclaré CCTV, citant

charge de contrôle de qualité a demandé le rappel des lots, leur retrait des magasins, appelé les entreprises à (...) punir les responsables", selon la télévision.

Par ailleurs, à Hongkong, le Centre pour la sécurité alimentaire (CSA) a annoncé avoir découvert de la mélanine dans huit boissons, glaces et produits

ré Constance Chan, responsable du centre, "Nous demandons instantanément au public de ne pas boire les produits de la marque", a ajouté Mme Chan.

la loi les auteurs d'infractions. Douze personnes ont été citées devant la justice ; tant le total des arrestations annoncé la police locale

Observatoire du goût de l'eau

Formé à la dégustation, vos remarques nous permettront d'améliorer en permanence la qualité de votre eau du robinet.

Rejoignez notre panel de goûteurs d'eau !

Recherchements et inscriptions
courriel : goutdeleau.paysbasque
@goutdeleau-des-eaux.fr
site : www.goutdeleau.com

05 59 25 76 02

mihia jan dizu katuak?

aek

milaka mintzaille berri urtero

IKASI EUSKARA www.aek.org 05 59 25 76 02

hip-hop permet de renaitre

Page 20

« Hides ItzKastLea »
par LOUIS LOBBELETRE

DANTZA HIRIAN 2008

Irailak 19 - Ostirala / DONOSTIA
Irailak 20 - Larunbata / IRUN
Irailak 26 - Ostirala / HENDAIA
Irailak 27 - Larunbata / BAIONA

le journal

dantza hirian
www.dantzahirian.com

Mugavero Bi Aste Itz Dantza Jaialdia herri-paizuetan III Festival Transfronterroer de Danza en parcs-pays bascois

AEK-ren izen-emate kanpaina, Dantza Hirian emankizuna (Le JPB)

Iragarkiak zein gizarte-alorrei lotuak diren ohartzea interesgarria da : lehenik eta bereziki euskalgintza eta euskal kultura, gero Hegoaldeko iragarki batzuk, ondotik udalekoak eta azkenean enpresa pribatuko gutxi⁶.

Le littoral basque sous surveillance des experts

Une équipe de scientifiques européens s'est penchée cette semaine sur le littoral basque. Le développement durable fait partie du contrat territorial, et implique une gestion intégrée des problématiques, entre élus, associations et experts. Les enjeux sont importants pour les prochaines années. Pas de conclusion pour le moment, mais la surveillance est de mise.

Page 6

ENTRETIEN

Emmanuel CHARRITON
DIRECTEUR COMMERCIAL DU CRÉDIT AGRICOLE PAYS BASQUE

«Les banques solides n'ont pas de problème»

L'évolution de la crise financière mondiale est des plus inquiètes, mais pour ce responsable du Crédit Agricole, les banques françaises sont solides. Elles vont même se fortifier, puisque les banques qui ont pris des risques vont être balayées.

Page 5

voire generation de consommateurs dans les années prochaines.

Page 3

kazeta info

Informazio harria
Ipar Euskal Herrian sorturiko euskal egunkari digitala

www.kazeta.info

CULTURE
Amets Arzallus eta Karlos Aizpurua finalerat

Page 11

« La langue basque »
Par YVES ARBELLEZ

Le terrain devrait être vendu à la mairie de Biscarosse.

Page 23

PAYS BASQUE

La récolte des pommes 2008 s'annonce "très bonne" du côté d'Eztiagar

Avec une production de 100 000 tonnes de pommes, la récolte de pommes 2008 s'annonce très bonne du côté de la coopérative Eztiagar spécialisée dans la fabrication de cidre. En augmentation de 12 % en moyenne.

Page 5

EUSKAL TONBOLA

JOKA EZAZU EUSKAL TONBOLANU

1€

Kazeta.info web gune berria eta Kontseiluaren « euskal tonbola » (Le JPB)

www.seavita.net

irailaren 21ean 21 septembre

glisseguna 08

Arandazko Gaitzara-Angelur Chamber d'Amour-Angelur

⁶ Ildo horretan, baina sailkapen desberdina aplikatuz, I. Fernández Ostolazak ohartzen da : « Euskarazko hedabideetan topatzen ditugun iragarkiei erreparatuz gero, bi gauzek ematen digute arreta: bat, erakundeek jarritako iragarki portzentajehandia dute gehienek; eta bi, dezente dira, baita ere, hedabideak bere enpresaren beste produktu batzuk iragartzeko egiten dituzten iragarkiak » : 71. Beraz banaketa ez da berdin-berdina IPar eta Hego Euskal Herrian, elkarrekiko ezaugarri batzuk izanik ere. Horietatik hori da komun duten ezaugarri bat : « Halakoetan, euskararen aldeko aldarriak baino ez dituzte argitaratzen sarri askotan iragarleek » : *ibid.*

Aritz Araburu doit maintenant tout donner

Le quiksilver pro se déroule actuellement dans les Landes, l'occasion de rencontrer le basque Aritz Araburu, l'un des quatre Européens engagés dans l'élite du surf mondial, le top 45. Il évoque sa saison rendue difficile par les blessures et son désir de se battre jusqu'au bout pour sauver sa place. Cela devra commencer par Hossegor où il entre en lice ce matin et devant de nombreux supporters venus de Zaratuz. Page 15

Page 7

tribune libre
"Quel est le crime ?"
par Gérard ONESTA

Bâtiland
L'univers des matériaux
www.batiland.fr

BERECIARTUA MATÉRIAUX
Ascain : 05 59 85 99 99
Baigorri : 05 59 37 91 00

MATÉRIAUX DE CONSTRUCTION
ISOLATION

BOIS COUVERTURE
MENUISERIES
CARRELAGE

CAYOU-HIRIBARNE
Hasparren : 05 59 29 10 57

ETCHEGINTZA MATÉRIAUX
St-Gladie : 05 59 38 51 41
Navarrenx : 05 59 66 12 03
Chéreaute : 05 59 28 16 18

Hoberenak zure zerbitzuko !

Seaskaren Glisseguna animazioa eta Bâtiland etxegintza enpresaren iragarki elebiduna.

Euskaraz hedatzen duten irriatiak kontuan hartzen baditugu, euskarazko publizitatea prentsa idatzian baino murriztago da. Kasik hutsa dela erran genezake, Euskal Irratietan (Gure Irratia, Irulegiko Irratia eta Xiberoko Botza) izan dadin edo France Bleu Euskal Herriko eguneroko oren erdian.

4. EUSKARAREN ERABILERA MERKATARITZAN ETA ZERBITZUETAN : IV. INKESTA SOZIOLINGUISTIKA IPAR EUSKAL HERRIAN

Panorama labor honen bukatzeko interesgarria da ikustea Ipar Euskal Herrian 2006ko IV. inkesta soziolinguistikoaren arabera zein diren erdal gune nagusiak. Beraz, ahozko erabilerari bizitza sozioekonomikoan interesatzen gatzai. Bere « Euskararen egoera Ipar Euskal Herrian » txosten gotorrear Erramun Baxoek dio : « gizarte zerbitzuetan euskarak ez du leku handirik salbu herriko etxeetan » (2008 : 46)⁷.

Zein hizkuntzetan mintzatzen zara ? Jendetza osoa

Hiztunak	Euskaraz gutxi gorabehera	Euskaldunak frantsesez	Erdaldunak	Frantsesez orotara
Banketxean	% 11,8	% 19,3	% 68,9	% 88,2
Osasun-zerbitzuan	% 9,6	% 21,2	% 68,9	% 90,1
Udaletxean	% 16,6	% 14,5	% 68,9	% 83,4
Administrazioan	% 8,6	% 22,5	% 68,9	% 91,4
Saltegietan	% 14,5	% 16,6	% 68,9	% 85,5

⁷ Euskararen Erakunde Publikoaren hizkuntza politika proiektu berrian kontsumitzaileei eta erabiltzaileei hizkuntzaren eskaintza ez da kontuan hartu (*Hizkuntza politika proiektua « Hiztun osoak helburu, haur eta gazteak lehentasun »*, 2006ko abendua).

Banketxeetan frantsesez bakarrik mintzatzen direnak hiztunen % 88,2 dira (% 68,9 erdaldun + % 19,3 euskaldun), osasun-zerbitzuetan % 90,1 dira (% 68,9 erdaldun + % 21,2 euskaldun), udaletxeetan % 83,4 dira (% 68,9 erdaldun + % 14,5 euskaldun) eta administrazioetan % 91,4 (% 68,9 erdaldun + % 22,5 euskaldun). Saltegietan % 85,5 dira frantsesez bakarrik mintzaten direnak (% 68,9 erdaldun + % 16,6 euskaldun).

Emitza hoiien balio erlatiboaren ebaluatzeko, jakin behar da euskaldunak % 22,5 direla orotara eta elebidun hartzaileak % 8,6 inkestaren arabera. Beraz ohartzen da frantsesez mintzatzen diren euskaldunen ehunekoa handia dela.

Halere, familian, etxean, lagunekin, auzokoekin gehiago dira euskaraz gehiago, euskaraz frantsesez bezainbat edo gutiago mintzatzen direnak. Ipar Euskal Herrian euskara familiako, eremu hurbileko, alor pribatuko hizkuntza da lehen lehenik.

5. ONDORIO GISA

Euskararen ibilbide kaotiko eta anekdotikoa kontsumoan aurkeztu dut pixka bat⁸. Adibide batzuk ez ditut baizik eman eta noski euskararen lekua kontsumoan azterketa sistematikoa mereziko luke, egiten dena, aukerak, oztupoak.

Baina, segur aski ere, Ipar Euskal Herrian kontsumoaren alorrean euskararen alde gehiago egin daitekeela agertzen zaigu, indarrean den hizkuntza-legeria desorekatua izanik ere. Frantsesa erabiliz ere nahitaez, frantsesari osoki emana den Frantziako legeriarengatik, euskara kontsumoan heda daitezke hizkuntza-politika publikoaren, elkarten ekintzen, gizartearen engaimenduaren bidez. XIX. mendeko almanaketako iragarkiek euskarak bere lekua kontsumoan ukaiteko gai dela erakusten digute.

6. IKONOGRAFIA KRONOLOGIAN

Cazenave 1884: *Eskualdun Almanac edo egunari berria*

Obin 1884: *Eskualdun Almanac edo egunari berria*

Soc Générale 1884: *Eskualdun Almanac edo egunari berria*

Ameriketako pakebota 1885: *Almanaka Berria*

Singer 1885: *Almanaka Berria*

Pharmacie Moderne 1907: *Eskualdun Onaren Almanaka*

Benédicte 1911: *Eskualdunaren Almanaka*

Arnaud Louis 1923: *Eskualdunaren Almanaka*

Belle Jardinière 1923: *Eskualdunaren Almanaka*

Crédit Mutuel banketxeke dokumentua 2008

Herria astekaria 2008 : Martin Irazoquy tindatzailea

Herria astekaria 2008 : Duhalde etxegintza enpresa

Le Journal du Pays Basque – Euskal Herriko kazeta egunkaria 2008 : 6 iragarki 2008ko udazkena.

ERREFERENTZIAK

⁸ « Anekdotiko » da A. Urrutia euskaltzainburuak erabili duen adjektiboa 2008ko azaroan Jagon jardunaldietan egin nuen hitzaldi ondoko eztabaidan.

- BAXOK Erramun, 2008, *Euskera egoera Ipar Euskal Herrian – La situation de la langue en basque au Pays Basque nord*, Euskararen Erakunde Publikoa, polikopiatu elebidun.
- DÍAZ NOCI Javier, 1995, Ipar Euskal Herriko almanakak, *Euskal prentsaren sorrera eta garapena (1834-1939)*, Medios de comunicación 5, Donostia, Eusko Ikaskuntza : 35-38.
- EUSKALTZAINDIA – JAGON SAILA, 2007, Gizakiaren eta Herritarren Eskubideei buruzko Adierazpena (1789), 11. artikulua, *Hizkuntza-zuzenbidea Testu-bilduma euskaraz*, Bilbo, Euskaltzaindia : 137.
- _____, 2007, Toubon legearen 1, 11-I, 21. artikulua (1994), *Hizkuntza-zuzenbidea Testu-bilduma euskaraz*, Bilbo, Euskaltzaindia : 144.
- EUSKO JAURLARITZA, NAFARROAKO FORU ALDUNDIA, EUSKARAREN ERAKUNDE PUBLIKOA, 2008, *Euskararen Jarraipena IV - Euskal Herriko Soziolinguistikako Inkesta 2006*.
- FERNÁNDEZ OSTOLAZA Iñigo, 2008, Euskarazko hedabideak eta publizitatea, *Bat Soziolinguistika aldizkaria*, 68, Andoain, Soziolinguistika Klusterra: 63-74.
- LOI N° 94-665 du 4 août 1994 relative à l'emploi de la langue française [1994ko agorrilaren 94/665 zenbakirekiko legea, frantsesaren erabilerari buruzkoa], www.legifrance.gouv.fr/texteconsolide/PCEAW.htm.

BESTE IRAGARKI GEHIAGO (1884 - 1907)

Saint Léon 1884: *Escualdun Almanac edo egunari berria*

SOCIÉTÉ GÉNÉRALE
Franciaco combertsioaren eta lanaren laguntzeco egina
FONDATUA 1864^{an}
SOCIÉTATEAREN CAPITALA : 120 milioins
 Bureau principala Parisen : 54 eta 56, rue de Provence
BAYONACO BUREUA : RUE VAINOT, 6
CHARLES LABORDE, BAYONACO DIRECTORA

Societate yeneralac errecebitcendu dirua conditione hautan :

- Diru paussatua galdeguin orduco bihurtua dena emaiten du ehuneco bat interes 1 %.
- Borts urthetaco plaçatua den diruari ehuneco lau eta erdi 4 1/2 %.

Societate yeneralac pagatcentu titulu frantces eta estranyer gucien intressac.
 Gargatcenda ere Bolsaco tituluen saltzias eta erostias.
BAYONACO BUREUAREN OPERACIONE PRINCIPALAC DIRA :

- Pariseco bolsan eguin behar diren ordren eguitias.
- Tituluetan eguin behar diren operacioneac (chanyatcia, berritcea, etc.)
- Tituluen guaitatcias.
- Tituluen gainian diruaren emaitiaz.
- Tituluen intressen pagatsias.
- Tirayten atheratcen diren tituluen somaren emaitiaz.
- Franciaco eta Estranyereco hiri principalen tarat diruaren fournitsias.
- Souscriptione gucietaco emissionen eguitias.

Societate Yeneralac saltzen du gastuic gabe Lyoneco, Owesteco eta Esteco burdin biden obligacioneac, hai eta ere Bauca Hypothekatua eta Lyoneco hiriac 1880^{an} empruntatu duen obligacioneac.

Société Générale 1885: *Escualdun Almanac edo egunari berria*

ZAPETA MAGAZINA
A LA TOUR EIFFEL
Emile CASTETS
 Gambetta Karrican, n° 9.
BAYONAN
 Parisen etche principala :
 Faubourg St-Martin, karrikan, n° 64.

Zapeta mota guzietarik, arras merke, eta prezio guzietakoak.

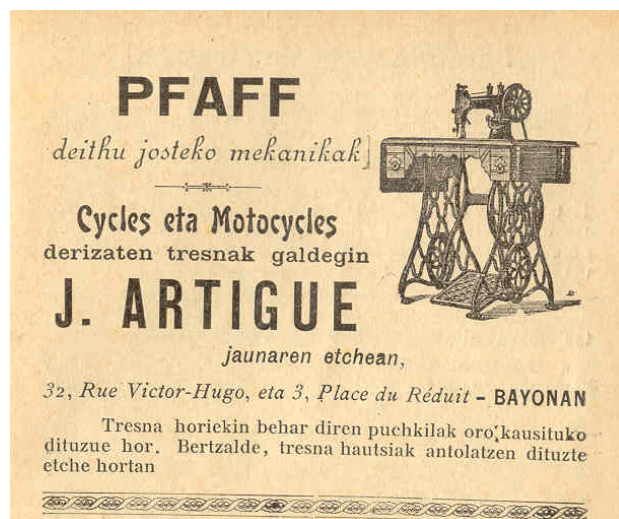
Tour Eiffel 1888: *Eskualdun Almanac edo egunari berria*

Deluc 1885: *Almanaka Berria*

Diharce 1896: *Eskualdun Gazetaren Almanaka*

Artigue 1907: *Eskualdun Onaren Almanaka*

Eskualberrian aspaldi ezagutua da

Hendaiako **Likur egiazkoa**

Edari pare gabeko horren egilea zen orai arteraino baxharrik

M. P. BARBIER
HENDAIAKO ber bera.

Kasu egizue hargatik : ezen orai berriki bertze likur bat izen berekoa, bainan ez hura bera, badabilate jendetan.

Lehenko HENDAIAKO LIKUR EGIKAZKOA denetaz ezagutua, galda zazue M. P. BARBIEREN sinadura ekhartzen dueha.

Hendaiako egiazko Likurraren
egileen partzuergoa da
HENDAIAN berean
eta **BA YONAN A** lemarinetan

Barbier 1907: *Eskualdun Onaren Almanaka*